

Iraganeko mamuak kale eta harresietan uluka

Gerra, gatazka, terrorismoa... Halakoez aritzen ziren 1972an Belfasten eta halakoez jarduten dute 2014an ere. Prozesu korapilatsua tarteko, bakea bideratu dute azken 15 urteetan. Baina ez dute iragana bateratu, egia ez da guztiz azaleratu eta mamuen beldur dira. Ezingo dute dena adostu, baina hainbat kontu bai, eta horrek etorkizuna eraikitzen lagunduko die.

| XABIER LETONA |

IPAR IRLANDAKO gatazka 3.665 hildako eragin zituen 1966tik 2011ra arte. Amnesty Internationalen datuetan, talde armatu errepublikarrek –katolikoak– hildakoen %60 eragin zituzten, talde loialistek –protestanteak– %30 eta segurtasun indarrek %10. 16.200 bomba leherketa eta 37.000 tiroketen ondoren, 40.000 bat pertsona zaurituak izan ziren.

Derryko konterrian 353 hildako izan dira eta horren arrastoak ugariak dira hirian: muralak, lore eskaintzak, Bloody Sunday museoa, lagunentzako testigantzak... Zeresanik ez Belfasten, bertan gertatu ziren heriotzen ia erdia. Bigarren Mundu Gerraz geroztik –eta Balkanetako Gerraren ondoren– gatazka politiko batek

Ballygawley-en (Tyrone) segurtasun indarren egoitzaren aurka IRAk 1992ko abenduan egindako erasoaren irudiak ikusi daitezke argazkian.

Europar eragindako heriotz kopuru handiena izan zen.

Bake prozesuak 1998an ekarri zuen Ostiral Santuko Akordioa. Bakea. Errepublikar eta loialisten artean oraindik ere badira harekin ados ez dauden talde armatu txiki batzuk, baina oro har, bakea eta elkarbizitza eraikitzen jarraitzen dutela azpimarra liteke. Eta, ispilu latzaz gain, iragana zama ere bada eraikuntza horretan. Bake akordioetan argi azpimarratu zen giza eskubideak eta biktimak prozesuaren oinarrietakoa izan behar zutela, eta ezin esan ez dela indarrak jarri horretan. Aurrerapen asko izan dira, baina oraindik bake prozesuan jarritako helburuak bete gabe daude eta esparru

NATIONAL ARMY MUSEUM (UK)

askotan betetzetik oso urruti. Oraindik, esaterako, hildako kasuen erdia argitu eta auziperatu gabe dago. Eta, ondorioz, biak batera eraman ezinak bailiran, eztabaida pil-pilean da: egia ala justizia?

Ekimen ugari jarri dira abian azken hamarkadan. Ostiral Santuko Akordioekin bat, Giza eskubideen Batzordeak eratu ziren Erresuma Batuan eta Irlandako Errepublikan. 2001ean PSNI polizia berriak RUC zaharra ordezkatu zuen. 2005ean poliziaren Ikerketa Historikoen Taldea sortu zen (HET). 2006an Biktimak eta Biziraun Dutenak erakunde. 2007an Iraganaren gaineko Kontsulta Taldea (IKT) eratu zen. Nazioarteko epaileek bideratutako ikerketa independenteak ere izan dira. Ehunka milioi euro gastatu dira ikerketetan. Baina 15 urteren ondoren, alderdi politikoek ezin izan dute iraganarekiko begirada adostu.

Horretarako ahalegin garrantzitsuenetakoa Iraganaren gaineko Kontsulta Taldearena izan da, 2009an Eames Bradley Txostena –Robin Eames eta Denis Bradley ziren egileak– aurkeztu zuten, baina ez zen akordiorik izan. Talde honek proposatu zuen, esate baterako, biktima guztien familiei 14.000.000 euro ematea, eta horrek kritika sutsuak ekarri zituen, batez ere unionismoaren aldetik, haien esanetan proposamenak terroristak eta hauek hildakoak berdintzen zituelako. Sinn Feinnekin ere ez zuen ikusi begi onez, batez ere berak aldarrikatzen zuen nazioarteko batzorde independente-rako aterik zabaltzen ez zuelako.

Haass elkarrizketak

2013aren bukaerarekin etorri da iraganaz adosteko azken porrota. Azken urteetan istilu larriak izan dira desfile eta banderen auziengatik. Banderen istiluek mundura egin zuten jauzi 2013 hasieran Belfasteko Udalak bandera britainiarra udaletxean bakarrik egun jakinetan jarriko zela erabaki ondoren. Egoeraren arriskua ikusita, Ipar Irlandako Gobernu autonomoak alderdien arteko elkarrizketak bideratzeko enkargua egin zion Richard Haass diplomatiko estatubatuarrari. Hiru gai nagusi jorratuko ziren: desfileak, banderak eta iragana, eta 2013ko epea zegoen negoziatzeko. Iragan abenduaren 31n alderdi unionistek atzera bota zuten Haassek aurkeztutako zazpigarren akordio zirriborroa. Orain, Haassen bitartekaritza barik jarraitu beharko dute alderdiek eta ez da akordiorako tarterik ikusten. Eta unionisten beto berri honek kezka piztu du, bereziki errepublikarrean.

Ikerketa historikoa kili-kolo

Ikerketari Historikoen Taldeak 1968 eta 1998 artean izandako 2.682 pertsonen auziak berrikusi ditu, eta 2.209 kasutan lanak bukatu ditu.

1966TIK 2001ERA IPAR IRLANDAKO GATAZKAN HILDAKOEN IZAERA

Zibilak	2051
Zibil protestanteak	705
Zibil katolikoak	1238
RUC/RUCR (Polizia)	303
UDR (Armada)	206
Armada	503
Talde armatu errepublikarrak	394
Talde armatu loialistak	157
Bestelakoak.....	159
GUZTIRA.....	3.665

HERIOTZEN ERANTZUKIZUNA

IRA.....	1778
OIRA	54
INLA (Errepublikarrak)	150
Bestelako errepublikarrak	137
Real IRA	29
UDA/UFF (Loialistak)	415
UVF/Red H. C. (Loialistak)	555
LVF (Loialistak)	15
Red H. Def. (Loialistak)	3
Bestelako loialistak.....	83
Armada	301
RUC/RUCR.....	50
UDR	8
Bestelakoak	87
GUZTIRA.....	3665

HILDAKOAK URTEKA

1966	3	1984	71
1967	0	1985	59
1968	0	1986	66
1969	19	1987	106
1970	29	1988.....	105
1971	180	1989	81
1972	497	1990	84
1973	263	1991	102
1974	304	1992	91
1975	267	1993	90
1976	307	1994	69
1977	116	1995	9
1978	88	1996	22
1979	125	1997	22
1980	86	1998	57
1981	118	1999	7
1982	112	2000	19
1983	87	2001	4

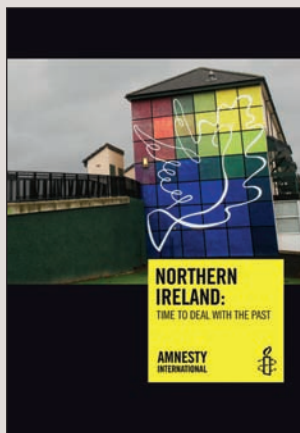
Iturria: Lost lives.statistics

Ipar Irlandan iraganaren gaurkotasuna zertan den ezagutzeko ezinbesteko hiru argitalpen

Dealing with the Past? (Healing Through Remembering).

Honakoa da argitalpenaren titulu osoa: *Iragana kudeatzeko? Ipar Irlandako gatazkaren Ikuspegi Juridiko eta Politikokoekiko Begirada Orokor bat*. Healing Through Remembering (Oroituz Sendatu) elkarteak kaleratu zuen 2013ko udazkenean. Egilea Kieran MacEvoy da (LARRUNeko 150. zenbakian idatzi zuen iritzi artikulu bat), Ipar Irlandan gatazka eta iraganaren gaiak sakon ikertu dituen unibertsitateko irakaslea. Gatazka, iragana eta biktimen gaiak ikuspegi juridiko eta politikotik aztertuta gaur egun nola dauden azaltzen du zehaztasun handiz.

Northern Ireland: Time to deal with the past (Amnesty International).

Ipar Irlanda: iragana kudeatzeko ordua. Amnesty Internationalek argitaratu zuen 2013ko irailean eta biktima eta giza eskubideetan oinarrituta, 1998tik gaurdainoko lanaren oso balorazio kritikoa plazaratzen du. Ipar Irlandako erakunde eta alderdi politikoei kritika zorrotza da, baina batez ere gobernu britainiarrrak bere konpromisoak ez dituela bete azpimarratzen du. Egindako ikerketa lanaren hutsuneak eta ahuldadeak azaleratzen ditu txostenak, eta aurrera begira biktimak arazoaren erdigunean jartzeko egin beharreko aholkuen zerrenda egiten du.

Lethal Allies (Anne Cadwallader).

Aliatu bilgarriak 2013ko urria amaieran kaleratu zen eta, gezurra badirudi ere, ikerketa liburu hau izan da azaroa eta abenduan Ipar Irlandako liburu salduenetakoa: 12.000 ale. 1972tik 1978ra Armagh eta Tyroneko konterrietan talde paramilitar loialistek auzaz hildako 120 katolikoren ikerketa zehatza egiten du. Ezaguna zen katolikoek hilketetan talde loialista eta armada eta segurtasun indar britainiarren artean egondako konplizitatea, baina liburu honek frogatzen ditu tinkoak ematen ditu. Pat Finucane Centerrek bultzatutako lana da.

Teorian katoliko eta protestanteen arteko indar gisa heldu zen armada britainiarra Ipar Irlandara 1969an.

Gainerakoak 2014an bukatzea espero du. Taldeari buruzko eztabaida, ordea, handia da. Oro har, talde unionistek bere lana gorai patzen dute, eta iraganarekiko begiradaren oinarritzko osagaitzat daukate. Errepublikarrak eta GKE ugari kritikoak dira, tartean Amnesty International: onartzen dute kasu askotan lan ona egin dela, baina oro har azalean geratzea leporatzen diote, batez ere segurtasun indarrek eragindako hilketetan. Entzun izan da HET desegin egingo dela eta Ipar Irlandako Poliziak hartuko duela bere lekua.

James Miller, Derryko konterrian 1972an ustez IRaren lehergailu batek hil zuen David Millerren biloba: “Esaten da gu noiz hilko garen zain daudela. Baina hurrengo belaunaldiak jarraituko du galdetzen gertatu zenaz. Begira ni, nire aitona hil zuten eta oraindik jarraitzen dut galdetzen egia ezagutzeko”.

Paul O'Connor, Pat Finucane Centerreko kidea
**«Guretzat egia da inportanteena,
 Estatuarentzat justizia formala»**

PAT FINUCANE CENTER (PFC) giza eskubi-deak eta egiaren berreskurapenean diharduen gobernu kanpoko erakundea da eta bertan ari da lanean Paul O'Connor 1992tik. Euro-par Batasuneko eta Irlandako Gobernuaren diruak sostengatzen dute elkarteak. Pat Finucane 1989an loialistek hil zuten Belfasteko abokatua zen eta, haren oroimena eskuan, Ipar Irlandako gatazkan 35 urtean zehar gertatutako 200 bat hildakoren –gehienak katolikoak– nondik norakoak ikertzen ari da, besteak beste. Ikerketa lanari ekiteko hildakoen familiek haiengana jo behar dute eta honek ekin egiten dio, bai bere kabuz eta, batez ere, Ipar Irlandako Poliziaren Ikerketa Historikoen Taldearen (HET) lana jarraituz.

Pat Finucane Centerrek Derryn daukan bulegoan egin genuen elkarrizketa, han ari da lanean Paul O'Connor 1992az geroztik.

Egia eta justizia. Gatazka baten iragana ikerterakoan lehia ibiltzen dira bi kontzeptuak.

Errepublikar eta nazionalista familia askok ez dute ezer espero justiziatik, ez dute konfiantzarik eta errealistak dira. Loialisten familia askok, batez ere segurtasun indarren hildakoen familietakoak, oraindik ere justiziaz hitz egiten dute, eurek sinesten dutelako Estatuak egin zuena ondo dagoela eta Estatuak oraindik eman behar diela erantzun egoki bat. IRAk norbait hil bazuen duela 30 urte, eta hori ikertzen bada, izan behar du kontu handiz, frogekin, ADNarekin... Baina, adibidez, soldadu batek sei metroko distantziaz botatutako gomazko pilotak norbait hil duenean, hori ez da ulertzen “tiro egite” gisa.

Estatuarentzat akaso izango du garrantzia justizia formalarenak, baina guretzat garrantzitsuena egia da, ezagutzea Estatu britainiarra noraino egon den sartua gatazka honetan, hau ez baita izan katoliko eta protestanteen arteko gatazka bat

Ez da akordiorik egon Haas elkarrizketetan. Uste duzu azkenean posible izango dela iragana ikertuko duen batzorde independente baten sorrera, adibidez Sinn Feinek aldarrikatzen duen bezala?

Ez dakit, baina horrekin ere kontuz ibili behar da. Estatu britainiarrak inoiz ez ditu

“Lethal Allies (Aliatu hilgarriak) liburuan armada eta segurtasun indarrak, eta talde paramilitar loialisten arteko frogak agertu ditugu, eta hauek HETri esker lortutakoak dira”

bere artxiboak guztiz irekiko eta IRAk ere ez. Hala ere, artxiboak etengabe arakatzeko ditugu eta lortzen dugu prozesu berriak irekitzea eta hori oso positiboa da familientzat. Baina, jakina, hori da izebergaren punta, eta gauza asko inoiz ez ditugu jakingo. Horregatik, PFCren politika oso pragmatikoa da. Hildakoen guraso asko hiltzen ari dira, zer esan behar diegu, itxaroteko 30 urte batzorde independentea sortu arte eta honek emaitzak eman arte?

Familia guztiek ez dute justiziaren ideia bera. Hauetako batzuek soldaduak espetxean ikusi nahi dituzte –ez da gertatuko– eta beste batzuek egia besterik ez dute nahi, horrek lasaitasuna ematen dielako. Armadak hildako gehienak errugabeak ziren, baina esaten zuten terroristak edo haien laguntzaileak zirela; Estatu britainiarrak errugabeak zirela onartzea nahi dute familiek.

Jakina, nahi baduzu norbait hil zuten soldaduak espetxera joatea, onartu behar duzu baita ere norbait hil zuten IRAko kideak ere espetxera itzultzea. Bake prozesuan espetxeak hustu genituen eta orain berriz betetzen hasiko gara?

IPAR IRLANDAKO GATAZKA

RED WELL THEATER GROUP

Immunitate mugatua kontzeptuarekin ari dira lanean Ipar Irlandan, hots, norbaitek deklaratu zuten delituren bat egin duela, hori ezin da bere kontra erabili auziperatzean, beti ere 1998aren aurrekoa bada.

Esaten da 3.600 hildakoetatik kasu gehienak oraindik ikertu eta auziperatu barik daudela. Esaten da hauen ikerketaz aritzen den HET desagertu egingo dela. Bere lana oso zalan-zalan jarri da. Zuek asko aritu zarete haiekin. Zer uste duzu?

Seguruena HET desagertuko da. Prozesu hau batez ere britainiarra izan da, eta hori izan da arazorik handiena. Bere zeregina oso eztabaidatua izan da eta askotan oso azalean ibili dira, horregatik gure lana izan da haiek ikertzera bultzatzea. HETko talde batzuek lan ona egin dute, beste batzuek ez. Adibidez, *Lethal Allies* (Aliatu hilgarriak) liburuan armada eta segurtasun indarrak eta talde paramilitar loialisten arteko frogak agertu ditugu, eta hauek HETri esker lortutakoak dira, oso froga indartsuak. Baina, oro har, HETk behar du legeak eta prozedurak ondo ezagutzen dituztenen jarraipena. Horregatik gu oso kritiko izan gara HETk babesik gabeko familien hildakoak ikertu dituztenean, prozesu hauek gehienetan porrotean amaitu direlako. PFCk, esaterako, inoiz ez du onartu HETk aurkeztutako lehen informea.

Britainiar estatua eta paramilitar loialisten arteko konplizitatearen frogak oso argiak dira liburuan ikertutako 120 kasu horietan. Eta orain, zer gertatuko da?

Gobernuarentzat PFC bazter uztea erraza da, baina epaile batzuek zerbait esatea, edo Legebiltzarrean esatea... Hori saihestea zailagoa da haientzat. Orain justiziaren esparruan norbaitek gure lanarekin zerbait egitea lortu behar dugu. Duela gutxi egon gara Estatuko ordezkariekin eta esan diegu: "120 hildakoren froga oso zehatzak daude hor, zer egingo duzue liburuarekin?". Eta ez dakite zer egin.

"PFCren politika oso pragmatikoa da. Hildakoen guraso asko hiltzen ari dira, zer esan behar diegu, itzarroteko 30 urte batzorde independentea sortu arte eta honek emaitzak eman arte?"

Bloody Sunday auzia ikertu zuen batzordean hiru epaile ziren eta hauek esan zuten, "bai, armadak jende errugabea hil zuen", eta horrek erraztu zuen David Cameronek "sentitzen dut" esan ahal izatea.

IRAK desagerrarazitako 15 bat kasuetatik zortzi pertsonenak oraindik ez dira argitu. Zergatik da? IRAk informaziorik ematen ez duelako, denbora asko pasatu delako eta informazioa ahaztua edo galduta dagoelako...?

Hilketa horiek ikertzen dituen batzordearen arabera, IRAk eman du laguntza topatu direnak bilatzeko, baina hainbat kasutan tartean zegoen jendea hilda dago, edo ezin dira gogoratu, edo ez daude ados bake prozesuarekin, edo Sinn Fein kaltetu nahi dute... Baina kritika orain ez da IRAren aurkakoa, baizik informazioa izan dezaketen pertsonen aurka. Edozein modutan, immunitate mugatuaren sistemak funtzionatzen du, eta horregatik agertu izan dira hainbat desagertu.

Zertan oinarritzen da immunitate mugatua?

Hildakoaren familiak immunitate mugatua indarrean jartzeko baimena ematen duenean, norbaitek deklaratu badu berak zerbaitetan parte hartu duela, hori ezin da bere kontra erabili auziperatzean.

Euskal Herrian iraganaren kontakizunaren gaiak garrantzi handia hartu du. Hemen zer adostu da iraganari buruz?

Kontakizunak hainbat dira, ez dago kontakizun bakarrik. Loialisten zati batek, adibidez, ez ditu onartzen hemen izandako errepresioa eta bere ondorioak, hemen urteetan horrek eragin zuen izua; Belfastko iparraldean, adibidez, 600 pertsona hil zituzten. Haientzat katolikoak besterik ez ziren.

Eta gure komunitate nazionalistak, errepublikarrak, oraindik ez du ulertzen ondo IRAk egindako mina, gerra batean gertatutakoak ziren eta listo. IRAk ia mila soldadu eta polizia hil zituen. Horiek borroka batean gertatutakoak dira, baina horrez gain, beste 600 pertsona ere hil zituen. Horretaz guztiaz ere hitz egin behar dugu. ■

